

«Παιδί και όρια»

Συχνά οι ενήλικες στο πλαίσιο του ρόλου τους ως γονείς, φροντιστές, παιδαγωγοί, έρχονται αντιμέτωποι με ανάρμοστες συμπεριφορές των παιδιών και καλούνται να θέσουν όρια. Η θέσπιση ορίων αποτελεί σημαντική παράμετρο της διαπαιδαγώγησης ενός παιδιού, σε όλο το φάσμα της ανάπτυξης του, από την παιδική ηλικία ως την ενηλικίωση.

Με τον όρο ανάρμοστη συμπεριφορά αναφερόμαστε σε ένα σύνολο τρόπων έκφρασης και δράσης, που δυνητικά μπορούν να βλάψουν τους άλλους ή ακόμη και το ίδιο το παιδί. Τα όρια, εντούτοις, δεν συνδέονται αποκλειστικά με ανάρμοστες συμπεριφορές, αλλά αφορούν στην εκμάθηση αποδεκτών τρόπων δράσης, βάσει των οποίων οργανώνεται η καθημερινότητα του παιδιού και διαμορφώνεται το αξιακό του σύστημα.

Η θέσπιση ορίων βοηθά το παιδί να διαμορφώσει τον «κοινωνικό του εαυτό» και να μάθει να ζει αρμονικά με τους άλλους. Το παιδί εσωτερικεύει τις αξίες και τους κανόνες που προβάλλονται στην αλληλεπίδρασή του με τους ενήλικες φροντιστές του και σταδιακά αποκτά αυτοέλεγχο.

Το εσωτερικευμένο όριο του παρέχει το πλαίσιο μέσα στο οποίο αισθάνεται προστατευμένο, κατανοεί τον κόσμο του, διακρίνει το σωστό από το λάθος. Με τα όρια μαθαίνει να ελέγχει την παρόρμησή του, να διαχειρίζεται το συναίσθημά του. Τα όρια το βοηθούν να ωριμάσει.

Τα ίδια τα παιδιά συχνά μέσα από τις προκλητικές τους συμπεριφορές φαίνεται να αναζητούν το όριο που θα θέσει ο ενήλικας. Σε συναισθηματικό επίπεδο το εισπράττουν ως μια πράξη φροντίδας και ενδιαφέροντος, όσο δε μεγαλώνουν, αναμετρώνται μαζί του, διεκδικώντας την αυτονομία τους.

Η θέσπιση ορίων δεν είναι ένα εύκολο εγχείρημα για τους γονείς. Δεν έχει πάντα το επιθυμητό αποτέλεσμα και πολλοί ενήλικες νιώθουν να ακυρώνονται στο ρόλο τους, στην προσπάθεια να οριοθετήσουν τις συμπεριφορές των παιδιών τους.

Συχνά η θέσπιση ορίων προσκρούει σε αντιλήψεις γονέων που προσεγγίζουν το όριο ως κάτι αρνητικό, ως μια τιμωρητική συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά. Αν και αναγνωρίζουν ότι τα παιδιά τους χρειάζονται όρια αδυνατούν να τα θέσουν με σταθερότητα και συνέπεια, με αποτέλεσμα τα μηνύματα που στέλνουν στο παιδί να είναι συγκεχυμένα και το παιδί να αρνείται να ακολουθήσει.

Η θέσπιση ορίων για να έχει αποτέλεσμα προϋποθέτει μια σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στο παιδί και τον ενήλικα και στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην εσυναίσθηση την υπομονή και βέβαια την αγάπη. Αντίθετα η αυστηρότητα, η αδιαλλαξία, η σκληρότητα, είναι μη αποτελεσματικές πρακτικές για την οριοθέτηση της συμπεριφοράς των παιδιών και παραπέμπουν σε παρωχημένους τρόπους διαπαιδαγώγησης.

Ο ενήλικας που θέτει όρια πρέπει να λάβει υπόψη το ηλικιακό στάδιο που βρίσκεται το παιδί. Είναι σωστό το όριο να ξεκινήσει από τις μικρές ηλικίες αλλά πάντα σε σχέση με τη γνωστικο- συναισθηματική φάση ανάπτυξης του παιδιού.

Ο ενήλικας καλείται να λειτουργήσει με μέτρο, με σταθερότητα, συνέπεια και δικαιοσύνη. Όταν τα όρια τίθενται χωρίς μέτρο και σε σχέση με ένα μεγάλο αριθμό συμπεριφορών χάνουν το νόημα τους και δεν επιτυγχάνουν το στόχο τους.

Σημασία έχει και ο τρόπος που θα επικοινωνήσει ο ενήλικας το όριο με το παιδί και θα το καλέσει να πειθαρχήσει. Ο ενθαρρυντικός λόγος έναντι του επικριτικού, η σταθερότητα στη φωνή, η ψυχραιμία όχι η σκληρότητα αλλά και η εξωλεκτική επικοινωνία, το βλέμμα η στάση του σώματος, είναι ανάλογα αρωγοί ή όχι της προσπάθειας.

Τα όρια επίσης τίθενται σε σχέση με μια συμπεριφορά και όχι σε σχέση με τα συναισθήματα που ενδεχομένως την προκαλούν. Τις περισσότερες φορές, πίσω από την επιθετικότητα, την ανυπακοή, την αντιδραστικότητα των παιδιών, βρίσκεται η δυσκολία τους να ελέγξουν τα αρνητικά συναισθήματα που τους γεννά μια συνθήκη, μια κοινωνική εμπειρία ή η ματαίωση μιας επιθυμίας. Ο ενήλικας καλείται να συντρέξει στο συναίσθημα αλλά και να οριοθετήσει την συμπεριφορά.

Ο ενήλικας θέτει το όριο για να αναχαιτίσει ενδεχομένως μια ανάρμοστη συμπεριφορά, παράλληλα όμως θα πρέπει να βοηθήσει το παιδί να αναγνωρίσει τι νιώθει και να του δείξει πως το συναίσθημά του συνδέεται με τη συμπεριφορά του. Επίσης να του εξηγήσει γιατί αυτός ο τρόπος είναι ανάρμοστος, που σημαίνει να βοηθήσει το παιδί να καταλάβει τι δημιουργεί στο ίδιο και στους άλλους μια τέτοια συμπεριφορά και να το καθοδηγήσει σε σχέση με εναλλακτικούς τρόπους διαχείρισης των συναισθημάτων του και των επιθυμιών του.

Τέλος είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι τα όρια δεν εξαντλούνται μέσω των κανόνων αλλά κυρίως λειτουργούν μέσω του παραδείγματος. Οι γονείς ως οι «σημαντικοί άλλοι» στη ζωή του παιδιού, με τη συμπεριφορά και τη στάση τους αποτελούν πρότυπα και παίζουν καθοριστικό ρόλο στην οικοδόμηση της ταυτότητάς του. Το παιδί μέσω της διαδικασίας της ταύτισης υιοθετεί συμπεριφορές που βλέπει στον ενήλικα πρότυπο και τις αναπαράγει.

Γ. Τσανούλα

Κοινωνιολόγος

(ΜΑ Εγκληματολογίας)

(Εκπαίδευση στη Συστημική Οικογενειακή Ψυχοθεραπεία)